

**HARAKATLI O'YINLAR VOSITASIDA SINIF JAMOASIDA IJOBIY
PSIXOLOGIK MUHITNI SHAKLLANTIRISH USULLARI**

Karimova Sadoqat Mamaraimovna

Termiz davlat pedagogika instituti

Jismoniy madaniyat kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada harakatli o'yinlar vositasida boshlang'ich sinf jamoasida ijobiy psixologik muhitni shakllantirish usullari yoritiladi. Ijobiy muhit tegishlilik hissi, psixologik xavfsizlik, o'zaro ishonch, adolatli ishtirok, xatoga tolerant munosabat va konstruktiv muloqot bilan tavsiflanadi. Kooperativ maqsad, tasodifiy va pedagogik guruhlashni uyg'unlashtirish, eliminatsiyasiz o'yin qoidalari, ijobiy qayta aloqa, nizoni tiklovchi usulda hal qilish va guruhii refleksiya asosiy vositalar sifatida taklif qilinadi.

Kalit so'zlar: psixologik muhit, harakatli o'yin, sinf jamoasi, psixologik xavfsizlik, tegishlilik, ishonch, refleksiya.

Аннотация. В статье раскрываются способы формирования положительного психологического климата в коллективе начального класса средствами подвижных игр. Положительный климат характеризуется чувством принадлежности, психологической безопасностью, взаимным доверием, справедливым участием, терпимым отношением к ошибке и конструктивным общением. Предлагаются кооперативная цель, сочетание случайного и педагогического группирования, игры без длительного выбывания, позитивная обратная связь, восстановительное разрешение конфликтов и групповая рефлексия.

Ключевые слова: психологический климат, подвижная игра, классный коллектив, психологическая безопасность, принадлежность, доверие, рефлексия.

Abstract. The article describes methods for creating a positive psychological climate in a primary school class through active games. A positive climate is characterized by belonging, psychological safety, mutual trust, fair participation, tolerance of mistakes, and constructive communication. Cooperative goals, a combination of random and pedagogical grouping, non-elimination rules, positive feedback, restorative conflict resolution, and group reflection are proposed as key tools.

Keywords: psychological climate, active game, class group, psychological safety, belonging, trust, reflection.

KIRISH

Sinfdagi psixologik muhit o'quvchining o'zini qabul qilingan, xavfsiz va faol ishtirok etishga haqli deb his qilishi bilan bog'liq. Ijobiy muhit mavjud bo'lsa, bolalar savol berish, xato qilish, yordam so'rash va tashabbus ko'rsatishdan kamroq qo'rqadi. Salbiy muhitda esa masxara, doimiy taqqoslash, guruhdan chetlatish va ayblash o'quv faoliyatiga ham ta'sir qiladi.

Harakatli o'yin sinf munosabatlarini tez va ochiq namoyon etadi. Kim kimni jamoaga tanlaydi, xatoga qanday munosabat bildiriladi, kuchli o'quvchi boshqalarni qo'llaydimi yoki ustunlik qiladimi — bularning barchasi o'yin jarayonida ko'rinadi. Shu sababli o'yin psixologik muhitni nafaqat diagnostika qilish, balki uni qayta qurish vositasi ham bo'la oladi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqotda kooperativ ta'lim, tengdoshlar munosabati, ijtimoiy-emotsional rivojlanish va jismoniy faoliyatning ijtimoiy foydalari haqidagi ilmiy manbalar tahlil qilindi [1; 2; 3]. Pedagogik modellashirish yordamida ijobiy psixologik muhitning oltita ko'rsatkichi ajratildi: tegishlilik hissi, xavfsiz xato qilish imkoniyati, o'zaro ishonch, adolatli ishtirok, konstruktiv nizoni hal qilish va ijobiy guruhiiy identifikatsiya.

Ushbu ko'rsatkichlar o'yin maqsadi, guruhlash usuli, qoida, o'qituvchi qayta aloqasi va refleksiya bilan bog'landi. Usullar nazariy asoslangan bo'lib, ularning empirik samaradorligini tekshirish keyingi tadqiqot vazifasi sifatida qaraladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Birinchi usul — kooperativ maqsadni joriy etish. Sinf yoki jamoa faqat boshqa guruhni yengish uchun emas, barcha a'zolar belgilangan vazifani bajarishi, xavfsizlikka rioya etishi va bir-biriga yordam berishi uchun harakat qiladi. Umumiy maqsad tengdoshni xavf yoki to'siq sifatida emas, natijaning zarur hamkori sifatida ko'rishga yordam beradi. Kooperativ maqsad tuzilmalari tengdoshlararo ijobiy munosabat bilan bog'liqligi meta-tahlillarda ko'rsatilgan [1].

Ikkinchi usul — guruhlashni boshqarish. O'quvchilar doim o'z do'stini tanlasa, ayrim bolalar muntazam chetda qolishi mumkin; o'qituvchi har safar qat'iy guruh tuzsa, o'quvchilarning agentligi kamayadi. Shu bois tasodifiy, pedagogik va o'quvchi tanloviga asoslangan guruhlash navbatlashtiriladi. Pedagogik guruhlashda ijtimoiy markazdagi va chetroq bolalar, turli harakat imkoniyatlari hamda muloqot uslublari hisobga olinadi.

Uchinchi usul — eliminatsiyasiz qoidalar. O'yindan uzoq muddat chiqib ketish "xato qilgan bola guruhga kerak emas" degan yashirin signal berishi mumkin. Qayta urinish, boshqa rol, jamoaga maslahat yoki qisqa korreksion vazifa orqali ishtirok uzluksiz saqlanadi. Bu ayniqsa xato qilishdan qo'rqadigan yoki jismoniy tayyorgarligi past o'quvchilarning psixologik xavfsizligini oshiradi.

To'rtinchi usul — xatti-harakatga yo'naltirilgan ijobiy qayta aloqa. O'qituvchi faqat g'olibni maqtamaydi; kutish, qo'llab-quvvatlash, adolatli uzatish, aniq signal va xatodan keyin hamkorlikni tiklash kabi xatti-harakatlarni nomlaydi. Bunday qayta aloqa sinfda qaysi xulq qadrlanishini aniq ko'rsatadi.

Beshinchi usul — tiklovchi nizoni hal qilish. Nizo paytida "kim aybdor?" savolidan oldin "nima buzildi va hamkorlikni qanday tiklaymiz?" savoli beriladi. Ishtirokchilar vaziyatni qisqa tasvirlaydi, bir-birining pozitsiyasini eshitadi, qoida va xavfsizlikka mos yechim tanlaydi. Bu usul xatoni shaxsga yopishtirish o'rniga munosabat va faoliyatni tiklashga qaratiladi.

Oltinchi usul — teng imkon va rol rotatsiyasi. Doim bir xil o'quvchi kapitan, tez yuguruvchi yoki hal qiluvchi o'yinchi bo'lsa, sinfdagi ierarxiya mustahkamlanadi. Yetakchilik, yordam, kuzatuv, signal va nazorat rollarining almashishi har bir bolaning guruh uchun foydali ekanini ko'rsatadi.

Yettinchi usul — birgalikdagi muvaffaqiyatni belgilash. O'yin yakunida faqat hisob emas, sinfning umumiy yutug'i qayd etiladi: barcha o'quvchi faol qatnashdi, xavfli holat bo'lmadi, jamoalar bir-biriga yordam berdi yoki oldingi mashg'ulotga nisbatan muloqot yaxshilandi. Bu yutuq guruhiy identifikatsiyani ijobiy mazmunda mustahkamlaydi.

Sakkizinchi usul — guruhiy refleksiya. "Bugun kim eng kuchli edi?" o'rniga "qaysi holatda o'zimizni xavfsiz va qo'llab-quvvatlangan his qildik?", "kim chetda qolishi mumkin edi va uni qanday jalb qildik?", "keyingi o'yinda ishonchni nima kuchaytiradi?" savollari beriladi. Ijtimoiy-emotsional o'rganish bo'yicha meta-tahlil ko'nikmalarni aniq o'rgatish, faol mashq va refleksiya bilan mustahkamlash muhimligini ko'rsatadi [2].

Tengdoshlararo munosabatga qaratilgan kooperativ ta'lim tajribalari viktimizatsiya va zo'ravonlik bilan bog'liq salbiy natijalarni kamaytirishga yordam berishi mumkinligini ko'rsatgan [4; 5]. Mazkur dalillar boshlang'ich sinfdan ham o'yin muhitini ongli tarzda tashkil etish zarurligini tasdiqlaydi, garchi yosh va kontekst farqlari sabab bevosita ko'chirish emas, metodik moslashtirish talab etilsa-da.

XULOSA

Harakatli o'yinlar sinfdagi munosabatlarni tez namoyon etadi va ijobiy psixologik muhitni shakllantirish uchun amaliy imkoniyat yaratadi. Kooperativ maqsad, boshqariladigan guruhlash, eliminatsiyasiz qoidalar, aniq ijobiy qayta aloqa, tiklovchi nizoni hal qilish, rol rotatsiyasi, umumiy muvaffaqiyat va refleksiya asosiy pedagogik usullardir.

Mazkur usullar muntazam va izchil qo'llanganda o'quvchilarning tegishlilik hissi, o'zaro ishonchi, xatoga tolerant munosabati va adolatli ishtiroki rivojlanadi. Natijada harakatli o'yin sinf jamoasining psixologik xavfsizligini qo'llab-quvvatlovchi tarbiyaviy mexanizmga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Roseth C.J., Johnson D.W., Johnson R.T. Promoting early adolescents' achievement and peer relationships: the effects of cooperative, competitive, and individualistic goal structures // Psychological Bulletin. — 2008. — Vol. 134, No. 2. — P. 223–246. DOI: 10.1037/0033-2909.134.2.223.

2. Durlak J.A., Weissberg R.P., Dymnicki A.B., Taylor R.D., Schellinger K.B. The impact of enhancing students' social and emotional learning: a meta-analysis of school-based universal interventions // Child Development. — 2011. — Vol. 82, No. 1. — P. 405–432. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x.

3. Eime R.M., Young J.A., Harvey J.T., Charity M.J., Payne W.R. A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents

// International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity. — 2013. — Vol. 10. — Article 98. DOI: 10.1186/1479-5868-10-98.

4. Van Ryzin M.J., Roseth C.J. Cooperative learning in middle school: a means to improve peer relations and reduce victimization, bullying, and related outcomes // Journal of Educational Psychology. — 2018. — Vol. 110, No. 8. — P. 1192–1201. DOI: 10.1037/edu0000265.

5. Van Ryzin M.J., Roseth C.J. Effects of cooperative learning on peer relations, empathy, and bullying in middle school // Aggressive Behavior. — 2019. — Vol. 45, No. 6. — P. 643–651. DOI: 10.1002/ab.21858.

6. Gillies R.M. Cooperative learning: review of research and practice // Australian Journal of Teacher Education. — 2016. — Vol. 41, No. 3. — P. 39–54. DOI: 10.14221/ajte.2016v41n3.3.

7. Bailey R. Physical education and sport in schools: a review of benefits and outcomes // Journal of School Health. — 2006. — Vol. 76, No. 8. — P. 397–401. DOI: 10.1111/j.1746-1561.2006.00132.x.

8. OECD. OECD Learning Compass 2030: A Series of Concept Notes. — Paris: OECD Publishing, 2019.